

PROGRAM SZKOLNEGO SYSTEMU WSPIERANIA UZDOLNIEN

w Zespole Szkół
im. Narodów Zjednoczonej Europy
w Polkowicach

Opracowanie:
Zespół Wspierania Uzdolnień

mgr Honorata Kajewska
mgr Ewelina Kretowicz
mgr Monika Lipowska
mgr Danuta Zaguła

Nadzór: wicedyrektor szkoły Jolanta Rubiś-Kulczycka

Polkowice, październik 2011 r.

*„ Nie wszyscy mamy te same zdolności,
ale wszyscy winniśmy mieć te same
możliwości, aby swe zdolności rozwijać”*

John F. Kennedy

Jednym z zadań współczesnej szkoły jest zapewnienie uczniom warunków do wszechstronnego rozwoju i wyposażenie ich w bogaty zasób wiedzy i umiejętności. Chcemy, aby Zespół Szkół im. Narodów Zjednoczonej Europy w Polkowicach był miejscem, gdzie każdy uczeń ma możliwość rozwijania swoich zainteresowań, uzdolnień i talentów, kształtowania twórczej osobowości, gdzie wszystkie osiągnięcia uczniów, zgodne z jego potrzebami i możliwościami, uznajemy za jego sukces.

I. PODSTAWA PRAWNA

1. Art. I pkt. 6 Ustawy o systemie oświaty z dn. 07.09.1991 r. z późniejszymi zmianami.
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobów przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. Nr 13, poz. 125) z późniejszymi zmianami.
3. Rozporządzenie MENiS z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki (Dz. U. Nr 41, poz. 362).
4. Rozporządzenie MENiS z dnia 19.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizowanie indywidualnego programu lub toku nauki (Dz.U. nr 3 z 2002r., poz. 28)
5. Rozporządzenie MEN z dn. 21.05.2001 r. w sprawie ramowego statutu publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. nr 6, poz. 624 z późniejszymi zmianami).
6. Rozporządzenie MENiS z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno- pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).
7. Rozporządzenie MENiS z dnia 10 listopada 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania i wypłacania stypendium ministra za osiągnięcia w nauce oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia sportowe.
8. Statut Zespołu Szkół im. Narodów Zjednoczonej Europy w Polkowicach (§ 75 pkt 2 i 3).

II. CELE SZKOLNEGO SYSTEMU WSPIERANIA UZDOLNIEŃ (SSWU)

CEL GŁÓWNY:

Stworzenie uczniom wszechstronnych warunków indywidualnego rozwoju twórczego myślenia, zainteresowań i uzdolnień.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Pomoc uczniowi w identyfikowaniu i odkrywaniu uzdolnień.

2. Budowanie klimatu bezpieczeństwa, w którym uczniowie ujawniają swoje mocne strony.
3. Propagowanie i promowanie wśród uczniów postawy poszukującej, badawczej oraz ciekawości poznawczej.
4. Motywowanie ucznia do aktywności, ciągłego rozwoju i podejmowania nowych wyzwań.
5. Kształtowanie umiejętności oceny własnych możliwości ucznia.
6. Rozwijanie umiejętności kierowania własnym rozwojem.
7. Rozwijanie poczucia własnej wartości i pewności siebie, rozwijanie umiejętności samooceny, wnioskowania i planowania własnego rozwoju.
8. Kształtowanie poprawnych relacji interpersonalnych.
9. Dbanie o zaspakajanie potrzeb emocjonalnych i społecznych uczniów.
10. Promowanie uzdolnień uczniów na terenie szkoły i poza nią.
11. Podniesienie jakości pracy szkoły.

III. SPOSOBY REALIZACJI PROGRAMU

1. Wyszukiwanie uczniów uzdolnionych za pomocą opracowanych narzędzi i procedur identyfikowania uzdolnień.
2. Motywowanie i inspirowanie uczniów do aktywności i ciągłego rozwoju.
3. Monitorowanie uczniów objętych programem.
4. Nawiązywanie kontaktów z instytucjami lub osobami, dzięki którym uczeń będzie mógł rozwijać swoje zainteresowania i umiejętności.
5. Stwarzanie uczniom możliwości prezentacji swojej wiedzy i umiejętności w szkole i poza nią.
6. Pozyskiwanie środków i finansowanie działań.
7. Doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie identyfikacji uzdolnień i pracy z uczniem zdolnym.
8. Współpraca diagnostyczno-wspierająca z rodzicami i Poradnią Pedagogiczno-Psychologiczną.
9. Promocja osiągnięć uczniów i nauczycieli.

IV. SKŁAD I ZADANIA UCZESTNIKÓW SZKOLNEGO SYSTEMU WSPIERANIA UZDOLNIEŃ

1. Wszyscy pracownicy szkoły mają za zadanie tworzyć klimat sprzyjający rozwojowi uzdolnień uczniów. W szczególności za realizację założeń programu Szkolnego Systemu Wspierania Uzdolnień (SSWU) odpowiedzialni są:
  - Zespół Wspierania Uzdolnień (ZWU)
  - lider Zespołu Wspierania Uzdolnień,
  - nauczyciele-opiekunowie (naukowy / sportowy / artystyczny),
  - wychowawcy,
  - rodzice,
  - nauczyciele przedmiotów,
  - przewodniczący zespołów przedmiotowych,
  - pedagog i psycholog szkolny,
  - dyrektor szkoły.
2. Zadania Zespołu Wspierania Uzdolnień:

- dokumentowanie działań dydaktycznych podjętych wobec uczniów uzdolnionych,
- dokumentowanie osiągnięć uczniów,
- monitorowanie i ewaluowanie SSWU:
  - opracowanie i modyfikowanie programu SSWU,
  - opracowanie i modyfikowanie procedur identyfikacji uczniów uzdolnionych,
  - opracowanie i modyfikowanie narzędzi służących identyfikacji uczniów uzdolnionych,
  - opracowanie indywidualnej karty ucznia,
  - opracowanie ankiet dla uczniów i rodziców na temat uzdolnień i zainteresowań uczniów,
- promowanie osiągnięć uczniów uzdolnionych.

3. Zadania lidera Zespołu Wspierania Uzdolnień:

- koordynowanie pracy ZWU,
- we współpracy z ZWU, opracowywanie dokumentacji pracy zespołu (program SSWU, plan pracy, ewaluacja, sprawozdanie),
- prowadzenie bazy uczestników programu wspierania uzdolnień (nauczyciele-opiekunowie, uczniowie uzdolnieni),
- na wniosek nauczycieli-opiekunów, włączanie, za zgodą dyrektora szkoły, uczniów uzdolnionych do systemu Indywidualnego Toku Uczenia (ITU),
- współpraca z dyrektorem szkoły, Radą Pedagogiczną, komisją ds. pomocy materialnej, opiekunem strony internetowej szkoły, liderem WDN,
- koordynowanie promocji uczniów uzdolnionych i ich osiągnięć,
- współpraca z rodzicami uczniów objętych SSWU,
- nawiązywanie współpracy z instytucjami i osobami wspierającymi rozwój ucznia.

4. Zadania nauczyciela-opiekuna:

- opieka nad uczniem uzdolnionym (dydaktyczna, artystyczna, sportowa, itp.);
- realizowanie na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych różnorodnych form pracy z uczniem uzdolnionym,
- wskazywanie uczniowi uzdolnionemu dodatkowych źródeł wiedzy, aktywna pomoc w korzystaniu z tych źródeł,
- motywowanie i wspieranie ucznia uzdolnionego,
- informowanie ucznia uzdolnionego o możliwości udziału w konkursach, zawodach, olimpiadach, itp. oraz zajęciach pozalekcyjnych,
- przygotowywanie ucznia uzdolnionego do konkursów, zawodów, olimpiad, itp.,
- systematyczne informowanie wychowawcy i przewodniczącego zespołu przedmiotowego o osiągnięciach ucznia uzdolnionego,
- informowanie wychowawcy i przewodniczącego zespołu przedmiotowego o najbliższych konkursach, zawodach, itp., w których uczeń będzie brać udział,
- dokumentowanie i przekazywanie liderowi ZWU informacji o podjętych i zrealizowanych formach pracy z uczniem zdolnym,
- wnioskowanie do lidera ZWU o włączenie ucznia uzdolnionego do systemu ITU,
- dbanie o przestrzeganie przez ucznia uzdolnionego zasad ITU,
- współpraca z rodzicami ucznia uzdolnionego.

5. Zadania wychowawcy:
  - gromadzenie informacji o osiągnięciach wszystkich uczniów klasy (wypełnianie indywidualnej karty ucznia) i przekazywanie liderowi ZWU informacji o uczniach uzdolnionych,
  - informowanie uczniów i rodziców o ofercie zajęć pozalekcyjnych i formach pracy z uczniem prowadzonych w szkole,
  - informowanie nauczycieli klasy o włączeniu uczniów uzdolnionych do systemu ITU i uzyskanych przywilejach,
  - dbanie o prawidłowe funkcjonowanie uczniów uzdolnionych w szkole (np. indywidualne terminy sprawdzianów, itp.) związane z jego udziałem w konkursach, zawodach, itp.,
  - zapewnienie przepływu informacji pomiędzy szkołą a rodzicami uczniów uzdolnionych na temat ich postępów i osiągnięć oraz realizacji programu SSWU,
  - współpraca z pedagogiem i psychologiem szkolnym,
  - pełnienie funkcji nauczyciela-opiekuna ucznia uzdolnionego, którego zainteresowania nie są realizowane w szkole,
  - występowanie z wnioskami o przyznanie uczniom uzdolnionym stypendiów za osiągnięcia do odpowiednich organów.

6. Zadania rodziców:
  - współpraca z uczestnikami programu na rzecz wspierania rozwoju uzdolnień uczniów,
  - utrzymywanie ścisłego kontaktu i współpracy z wychowawcą i nauczycielem-opiekunem ucznia uzdolnionego,
  - pomoc w organizacji udziału ucznia uzdolnionego w przedsięwzięciach pozaszkolnych,
  - przestrzeganie zasad funkcjonowania dziecka w ramach ITU.

7. Zadania nauczycieli przedmiotów:
  - diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności zespołów klasowych w ramach swojego przedmiotu i analizowanie ich wyników pod kątem uzdolnień uczniów,
  - identyfikowanie uczniów uzdolnionych w ramach swojego przedmiotu i zgłaszanie ich udziału w SSWU wychowawcy klasy i liderowi ZWU,
  - przekazywanie na bieżąco informacji o sukcesach uczniów w ramach swojego przedmiotu wychowawcy klasy i liderowi ZWU,
  - stosowanie zasad ITU wobec uczniów, którym został on przyznany.

8. Zadania przewodniczących zespołów przedmiotowych:
  - koordynowanie pracy nauczycieli-opiekunów w ramach swojego zespołu przedmiotowego,
  - prowadzenie bazy danych dotyczącej wspierania uzdolnień w ramach swojego zespołu przedmiotowego (lista uczniów uzdolnionych),
  - prowadzenie bazy danych dotyczącej konkursów, zawodów, itp. w ramach swojego zespołu przedmiotowego,
  - przekazywanie liderowi ZWU informacji o planowanych i zorganizowanych konkursach, zawodach, itp. oraz o pracy z uczniami uzdolnionymi w ramach swojego zespołu przedmiotowego.

9. Zadania pedagoga i psychologa szkolnego:
  - uczestniczenie w procesie diagnozowania uzdolnień,

- obejmowanie opieką psychologiczną uczniów uzdolnionych,
- współpraca z Poradnią Pedagogiczno-Psychologiczną w zakresie rozpoznawania i wspierania uzdolnień, problemów występujących u uczniów o specyficznych uzdolnieniach,
- prowadzenie doradztwa dla uczniów, nauczycieli i rodziców uczniów uzdolnionych w zakresie przestrzegania norm i zasad funkcjonowania w szkole, poprawnych relacji z rówieśnikami oraz radzenia sobie ze stresem.

10. Zadania dyrektora szkoły:

- współpraca z Zespołem Wspierania Uzdolnień,
- zapewnienie warunków do realizacji programu SSWU,
- sygnowanie przygotowanych przez lidera SSWU zaświadczeń o przyznaniu uczniom uzdolnionym ITU,
- umożliwianie nauczycielom pogłębiania swej wiedzy w zakresie pracy z uczniem uzdolnionym,
- promowanie nauczycieli-opiekunów pracujących z uczniem uzdolnionym,
- wzbogacanie oferty zajęć pozalekcyjnych,
- współpraca z instytucjami działającymi na rzecz wspierania uzdolnień uczniów,
- poszukiwanie sponsorów dla inicjatyw wymagających dofinansowania.

V. PROCEDURY IDENTYFIKACJI UCZNIÓW UZDOLNIONYCH

1. Narzędzia identyfikacji uzdolnień:

- podanie o przyjęcie do szkoły,
- świadectwo ukończenia gimnazjum,
- wyniki egzaminu gimnazjalnego,
- opinie z Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej,
- diagnozy przedmiotowe,
- ankieta dla ucznia,
- ankieta dla rodziców,
- analiza osiągnięć ucznia,
- analiza wyników dydaktycznych ucznia przez nauczyciela przedmiotu,
- rozmowy z uczniem i rodzicami.

2. Procedury włączania uczniów uzdolnionych do SSWU:

- identyfikowanie uczniów uzdolnionych korzystając z wyżej wymienionych narzędzi,
- rozmowa wychowawcy z uczniem i jego rodzicami na temat posiadanych uzdolnień oraz udziału w SSWU,
- przydzielenie uczniowi uzdolnionemu nauczyciela-opiekuna,
- wciągnięcie ucznia do bazy SSWU przez lidera ZWU i przewodniczącego odpowiedniego zespołu przedmiotowego,
- uczestniczenie ucznia w różnych formach pracy oferowanych w szkole i poza nią.

VI. ZASADY WSPÓŁPRACY W RAMACH SSWU

1. Uczniowi uzdolnionemu, który zdecyduje się na uczestnictwo w SSWU zostaje przydzielony nauczyciel-opiekun (dydaktyczny, artystyczny, sportowy) zgodnie z charakterem jego uzdolnień.

2. Dla ucznia rozwijającego swe uzdolnienia poza szkołą, funkcję nauczyciela-opiekuna sprawuje wychowawca.
3. Uczeń objęty SSWU ma za zadanie aktywnie współpracować z nauczycielem-opiekunem w celu rozwijania swoich uzdolnień.
4. Nauczyciel-opiekun dokumentuje podjęte i zrealizowane przez ucznia formy pracy. Systematycznie informuje o nich wychowawcę ucznia i lidera ZWU. Ponadto przekazuje wychowawcy i przewodniczącemu zespołu przedmiotowego informacje o osiągnięciach ucznia.
5. Nauczyciel-opiekun może wystąpić do lidera ZWU z wnioskiem o objęcie ucznia uzdolnionego systemem ITU. Przyznane przywileje zatwierdza dyrektor szkoły.
6. Wychowawca przekazuje nauczycielom klasy informację o przyznanym uczniowi ITU i umieszcza ją w dzienniku lekcyjnym.
7. SSWU mogą być objęci również uczniowie, którzy uczestniczą w organizowaniu przedsięwzięć edukacyjnych (tj. Żak-Art, międzynarodowe konferencje, itp.). Dotyczy to przedsięwzięć, które wymagają od uczniów wielodniowej pracy nad ich zorganizowaniem i przeprowadzeniem, przez co mają wpływ na możliwość przygotowania się do zajęć lekcyjnych.
8. Obowiązkiem ucznia jest ustalenie z nauczycielem przedmiotu formy i terminu konsultacji, w celu uzupełnienia przez niego lub zaliczenia określonych partii materiału programowego.
9. Obowiązkiem ucznia jest wywiązywanie się z ustalonych terminów zaliczenia. Kontrolę nad tym sprawują nauczyciel-opiekun, wychowawca i rodzice ucznia.
10. Sukcesy i osiągnięcia uczniów uzdolnionych promuje ZWU.
11. Na 7 dni przed posiedzeniem zespołów klasyfikacyjnych każdego semestru wychowawcy i przewodniczący zespołów przedmiotowych przekazują liderowi ZWU zbiorczą informację o osiągnięciach uczniów uzdolnionych oraz wnioski na temat funkcjonowania SSWU.

VII. FORMY PRACY Z UCZNIEM UZDOLNIONYM

1. Podczas zajęć lekcyjnych:
  - indywidualizacja pracy z uczniami,
  - stosowanie aktywizujących metod nauczania,
  - poszerzanie treści programowych i pozaprogramowych,
  - wdrażanie do roli lidera zespołu i asystenta nauczyciela,
  - formułowanie ciekawych problemów,
  - dodatkowe zadania, ćwiczenia,
  - projekty uczniowskie,
  - referaty wykorzystujące literaturę przedmiotu,
  - samodzielne opracowywanie zagadnień i prowadzenie zajęć dla kolegów (na forum klasy, szkoły lub poza nią),
  - angażowanie uczniów uzdolnionych w pomoc uczniom z problemami edukacyjnymi.
2. Zajęcia indywidualne z nauczycielem-opiekunem (w ramach art. 42, ust. 7a, pkt 2 Karty Nauczyciela).
3. Zajęcia pozalekcyjne:
  - zajęcia przedmiotowe,
  - koła zainteresowań
4. Konkursy, zawody, olimpiady, turnieje, mecze i inne.
5. Obozy tematyczne.

6. Wykłady, seminaria, odczyty, warsztaty, spotkania z ekspertami.
7. Pokazy, prezentacje, przeglądy.
8. Wystawy, koncerty, spektakle.
9. Wycieczki edukacyjne.
10. Wymiana międzynarodowa.
11. Projekty międzynarodowe.
12. Organizacja przedsięwzięć edukacyjnych.
13. Indywidualny Tok Nauki (ITN) – zgodnie z zasadami opisanymi w rozporządzeniu MENiS.
14. Indywidualny Tok Ucznia (ITU) – zgodnie z zasadami opisanymi w Statucie szkoły.

VIII. PROMOCJA UCZNIA UZDOLNIONEGO

1. Uczniowie uzdolnieni objęci SSWU będą promowani poprzez:
  - udział w szkolnych i pozaszkolnych konkursach, zawodach, olimpiadach, itp.,
  - prezentację prac i osiągnięć uczniów na terenie szkoły i poza nią,
  - prezentację prac i osiągnięć uczniów na stronie internetowej szkoły,
  - prezentację na stałej wystawie osiągnięć uczniów,
  - prezentację osiągnięć uczniów podczas uroczystości szkolnych,
  - udział w przedstawieniach teatralnych,
  - udział w spotkaniach z ekspertami,
  - udział w wykładach, warsztatach, seminariach, itp.,
  - udział w wymianie międzynarodowej,
  - udział w projektach międzynarodowych,
  - nagradzanie zgodnie z zapisami Statutu Zespołu Szkół,
  - występowanie z wnioskami o stypendia dla uczniów uzdolnionych,
  - występowanie z wnioskami o dofinansowanie działań ZWU do Rady Rodziców.

IX. SPODZIEWANE EFEKTY

1. Efekty:
  - wzrost liczby uczniów uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych,
  - wzrost liczby laureatów i finalistów konkursów, zawodów, olimpiad, itp.,
  - prezentacja wyników pracy twórczej przez uczniów,
  - wzrost poczucia własnej wartości uczniów,
  - promocja uczniów w szkole i środowisku lokalnym,
  - poznanie własnego stylu uczenia się, sposobów organizacji pracy i wykorzystania tej wiedzy w procesie edukacji oraz rozwijania uzdolnień i zainteresowań,
  - poznanie ćwiczeń, które przygotowują do efektywnych procesów myślowych, co pozwala na pełne wykorzystanie własnego potencjału intelektualnego,
  - rozwinięcie umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów, rozwijanie myślenia nieszablonowego w ich rozwiązywaniu, dostrzeganie związków między elementami wiedzy,
  - osiągnięcie skuteczności w porozumiewaniu się i efektywnym współdziałaniu w zespole oraz odpowiedzialności za efekty pracy grupy,
  - rozwinięcie umiejętności zdobywania wiedzy oraz jej przedstawiania przy korzystaniu z różnych źródeł informacji, w tym z technologii informatycznych.

- rozwijanie kreatywności i umiejętności nauczycieli oraz poszerzenie oferty edukacyjnej szkoły,
- rozwijanie współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym i instytucjami wspierającymi rozwój ucznia,
- zwiększenie udziału rodziców w procesie dydaktycznym i życiu szkoły.

X. EWALUACJA PROGRAMU

1. Kryteria ewaluacji:

- skuteczność zaplanowanych sposobów rozpoznawania u uczniów uzdolnień i zainteresowań,
- spełnianie warunków i procedur niezbędnych do wdrażania programu,
- efektywność zastosowanych w programie form pracy z uczniem zdolnym,
- wpływ promocji osiągnięć na motywację uczniów i nauczycieli-opiekunów,
- wzrost współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym,
- udział i sukcesy uczniów objętych SSWU w konkursach, zawodach, olimpiadach i innych przedsięwzięciach.

2. Ewaluacja bieżąca:

Narzędzia służące ewaluacji:

- rozmowy z uczniami, rodzicami i nauczycielami,
- indywidualne karty ucznia,
- analiza osiągnięć,
- obserwacja pracy ucznia.

3. Ewaluacja sumująca (semestralna, końcoworoczna):

Narzędzia służące ewaluacji:

- ankiety skierowane do uczniów, rodziców i nauczycieli,
- rozmowy z uczniami i rodzicami,
- zestawienia osiągnięć uczniów,
- indywidualne karty ucznia.

Ewaluacja programu pozwoli na:

- określenie rzeczywistych zainteresowań i uzdolnień uczniów,
- dobór i ocenę przydatności oraz atrakcyjności proponowanych form rozwijania aktywności własnej, a co za tym idzie rozwijanie własnego potencjału,
- stopniowe zwiększanie wymagań;
- przydzielanie dodatkowych ról mobilizujących do wysiłku intelektualnego i zaangażowania;
- wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy i inspirowanie do korzystania z nich;
- uczestnictwo w wystawach, konkursach, występach artystycznych i innych przedsięwzięciach,
- wprowadzenie ewentualnych zmian programowych.

4. Harmonogram ewaluacji programu:

- Ewaluacja wstępna (wrzesień - listopad)
  - przeprowadzenie ankiety wstępnej wśród uczniów i rodziców klas pierwszych,
  - przeprowadzenie diagnozy wstępnej w klasach pierwszych na początku roku szkolnego,
  - analiza wyników diagnozy pod kątem typowania uczniów do programu,
- Ewaluacja śródroczna (styczeń- luty)
  - przeprowadzenie ankiet w celu zebrania informacji i opinii o programie wśród nauczycieli realizujących program,
  - analiza osiągnięć uczniów na podstawie indywidualnych kart ucznia,
  - przeprowadzenie próbnego egzaminu maturalnego i potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w klasach drugich lub trzecich zasadniczej szkoły zawodowej, trzecich liceum ogólnokształcącego i czwartych technikum i porównanie jego wyników z wynikami z poprzednich lat,
- Ewaluacja końcoworoczna (maj - czerwiec)
  - przeprowadzenie ankiety otwartej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli,
  - analiza osiągnięć uczniów na podstawie indywidualnych kart ucznia,
  - analiza wyników egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe uczniów objętych programem,
  - ewentualna modyfikacja programu,
- Ewaluacja końcowa- 2- lub 3-letnia w zasadniczej szkole zawodowej, 3-letnia w liceum ogólnokształcącym i 4 – letnia w technikum
  - ocena programu na podstawie ewaluacji końcoworocznych odpowiednio z 2, 3 lub 4 lat oraz osiągnięć uczniów objętych programem w całym cyklu nauki w zasadniczej szkole zawodowej, liceum ogólnokształcącym i technikum.